

הפסק באמירת יהי רצון בין התקיעות ובעת אכילת הסימנים בר"ה

ברוב מחזורי התפילה לראש השנה נדפס נוסח 'יהי רצון' הנאמר בסדר התקיעות דמיושב [לפני תפילת מוסף] לאחר תקיעות תשר"ת, לאחר תר"ת, ולאחר תש"ת. ומובא בחלק מהמחזורים בשם סידור השל"ה: "יש שמתוודים כאן [דהיינו בשעת התקיעות] על חטאיהם, כי דברי הוידי עולים באמצעות קול השופר, ויתוודו בלחש כי אסור להזכיר חטאים בר"ה בקול רם". אולם פוק חזי מאי עמא דבר, וברוב הקהילות לא נהגו לאומרם. וכן מובא בספר פסקים ותקנות מהגאון רבי עקיבא איגר (עמ' סג) ש"הנהיג שלא לומר שום יהי רצון בין סדר אחד לחברו, לא התוקע ולא הציבור, רק אחר שתקע כל הסדרים יאמר יהי רצון ויכלול בו כל הסדרים". ויש לברר מהו השורש לשוני בין המנהגים השונים.

א.

בשו"ע (או"ח סי' תקצב סע' ג) נפסק: "לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד", וכתב הרמ"א: "מיהו בענין התקיעות והתפילות אין הפסק, ואם דברים בטלים סח, אין צריך לחזור ולברך". ומסיים השו"ע: "ואין צריך לומר שלא ישיחו בין ברכה לתקיעות אם לא בענין התקיעות". והקשה המג"א (שם ס"ק ה) שמדברי השו"ע שאין להשיח בין ברכה לתקיעות אם לא בענין התקיעות, משמע שבענין התקיעות מותר לשוחח **לכתחילה**, ואילו בהלכות ברכת המזון (סימן קסז סע' ו) נפסק שלכתחילה אין להפסיק כלל בין ברכת המוציא לאכילה, אפילו בענין האכילה. ומשום כך מפרש המג"א, שגם דברי השו"ע לענין תקיעת שופר לא נאמרו **לכתחילה** אלא **בדיעבד**, והיינו באופן "שצריך לשוחח, כגון שאומר להביא שופר וכיוצא בו".

ומוסיף המג"א: "ופשוט דאם שח בין הברכה לתקיעה מענין **תפילה** דצריך לחזור ולברך. ולא דמי למה שכתבתי לעיל (סימן קס"ז ס"ק יז) באם שח מצרכי סעודה אע"פ שאינו צורך המוציא אינו צריך לברך, דהתם המוציא נמי צורך סעודה הוא, מה שאין כן כאן **דמה ענין תפילה לתקיעה**, וכן משמע במרדכי (ראש השנה סימן תשכא). ומה שכתב הרמ"א **דהתפילות לא הוי הפסק, היינו בין תקיעה לתקיעה**, אבל בין ברכה לתקיעה הוי הפסק וצריך לחזור ולברך", עכ"ל. ולמדנו מכאן ג' חילוקי דינים:

[א] הפסק בין הברכה לתקיעה, בענין התקיעה, אינו מצריך ברכה נוספת.

[ב] הפסק בין הברכה לתקיעה, בענין התפילה, מחייב ברכה אחרת.

[ג] בין התקיעות, גם אם הפסיק בענין התפילה, אינו צריך לברך פעם נוספת.

ומעתה יש לדון, האם אמירת 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות, נחשבים כהפסק בענין **התקיעה** ולכן מותר לאומרם בכל מקרה, או שנחשבים כהפסק בענין **התפילה**, ואז השאלה היא האם **כל מאה התקיעות** נחשבות **כתקיעה אחת**, ולכן הפסק באמירת יהי רצון והוידוי בין התקיעות יחשב כהפסק בין הברכה לתקיעה, שנאסר. או שרק **השלושים התקיעות הראשונות** ["תקיעות דמיושב"] נחשבות כתקיעה אחת, ונאסר להפסיק בהם כדין הפסק בין ברכה לתקיעה. אך לאחר מכן, אין זה נחשב כהפסק בין ברכה לתקיעה, אלא הפסק "בין התקיעות", והפסק בין התקיעות בענין התפילה, אינו מחייב לברך פעם נוספת.

והנה ידועים דברי השפת אמת (ראש השנה תרמ"ט ד"ה ר"ה) שהתקיעה בשופר בראש השנה היא **בגדר של תפילה**, כמו שכתב: "ראש השנה הוא יום תפילה, והשי"ת נתן לנו מצות השופר להעלות בו התפילות, לכן יש תקיעה לפניו ולאחריה, הוא כמו שכתוב בג' ראשונות כעבד שמסדר שבחו, והאחרונות כמקבל פרס והולך, ותרועה באמצע הוא בקשת צרכיו". ולמעשה מפורשים הדברים בפרש"י בסוגיית הגמרא (ראש השנה כו, ב) האם שופר של ראש השנה פשוט או כפוף. ופרש"י למ"ד שופר של ראש השנה כפוף: "כמה דכייף איניש, **בתפילתו** פניו כבושין לארץ טפי עדיף, משום והיו עיני ולבי שם (מלכים א ט, ג), הלכך **בראש השנה דלתפילה** ולהזכיר עקידת יצחק בא בעינן כפופין, ויובלות שהן לקרוא דרור בעינן פשוטין וגזירה שוה לית ליה". ומפורש כי תקיעת השופר בראש השנה היא בגדר של תפילה. ואם כן לכאורה יש להקשות, שאם תקיעה היא בגדר של תפילה, מדוע נחשב ה'יהי רצון' להפסק, והרי הכל נחשב כתפילה, הן התקיעה והן ה'יהי רצון'.

ונראה, כי נכון אמנם שלתקיעה יש גדר של תפילה, אך **התפילה איננה נחשבת כתקיעה**, ולכן ודאי יש להבדיל בין הפסק בענין התקיעה, המותר, משא"כ הפסק בתפילות, המעכב.

ב.

הט"ז (ס"ק ב) מבאר את דברי הטור שהמשוחח בין התקיעות ראוי לגעור בו, אך אינו צריך לברך בשנית, על פי היסוד [המפורש גם בתוספות בפסחים קטו, א ד"ה מתקיף] שעיקר המצוה ב"תקיעות דמעומד" שהם על סדר הברכות בתפילה, וז"ל: "ולענ"ד נראה לתרץ דזה הוי כמי שלא התחיל עדיין במצוה וכגון שלא אכל עדיין כלל, דהא בשעת הברכה מתכוין על עיקר קיום המצוה שהיא על סדר הברכות, כמו שכתוב בסימן תקפ"ה, למה תוקעין כשהן יושבים וחוזרים ותוקעים בשעת מוסף כדי לערבב את השטן. פירוש, בתקיעה הראשונה מתערבב השטן קודם התפילה כדי שלא יקטרג בשעת התפילה כו'. הרי שעיקר התקיעה היא על סדר הברכות, אלא שהתקיעות של מיושב הם כדי לערבב את השטן בעת קיום המצוה שהיא אחר כך. ונהי שאין צריך לחזור ולברך כיון שעכ"פ התחיל בעשיית מצוה והוצרך לה, מכל מקום כל זמן שהוא לא קיים עדיין העיקר אינו יכול להפסיק".

ומוסיף הט"ז: "ולא עוד, אלא שבכל מצוה שהוא עוסק ואינו רשאי להפרד משם עד שיקיים כולה, איסור יש בהפסקתו. ובבדיקת חמץ מצינו גם כן איסור, כמ"ש (סימן תלב סע' א). ואין זה דומה למדבר באמצע הסעודה או בישיבתו בסוכה, דשם אי בעי פסיק והולך לו, משא"כ במקום שלא גמר עדיין המצוה, וכמו הכא שעיקר המצוה עדיין לפניו, פשוט שיש איסור להשיח, ומה לי שיחה שבין התקיעות עצמן של מיושב דוודאי יש איסור שם להפסיק בשיחה ומה לי אחריהם, כל זמן שלא קיים עדיין מה ששייך למצוה הזאת".

מבואר בדברי הט"ז שלפני התקיעות דמעומד, **מכיון שלא קיים את עיקר המצוה**, אין כל אפשרות להפסיק בשיחה. ולפי דבריו לכאורה אין היתר להפסיק באמירת 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות דמיושב וגם לא לאחר שלוש דמיושב, שהרי כל עוד שעדיין לא קיים את המצוה אסור לו להפסיק בין הברכה לתקיעות. ופסק במשנה ברורה (סי' תקצב ס"ק י"ב): "והתפילות אין הפסק, רצה לומר בין תקיעות דמיושב למעומד שרי לכתחילה להשיח מעניינם. ועיין בדרך החיים שדעתו **דבין הברכה עד סוף התקיעות דמיושב אסור להפסיק אפילו בתפילות**, לכן לא יאמר ה'יהי רצון' הנדפס במחזורים בין התקיעות דמיושב, רק יהרהר בלבו ואל יוציא מפיו, או שיאמר ה'יהי רצון' אחר גמר התקיעות דמיושב", עכ"ל. והוסיף בשער הציון (ס"ק טו) "ודעת הגאון מהר"י עמדין בסידורו להקל בזה, ולדעתו כוונת המג"א הוא להחמיר רק **בין הברכה לתקיעה**, ועל כן במקום שנוהגין כן אין למחות בידם".

ובפשטות, דברי המשנ"ב שרשאי לומר את ה'יהי רצון' לאחר גמר תקיעות דמיושב, אינם עולים בקנה אחד עם דברי הט"ז, שכן לפי הט"ז גם לאחר התקיעות דמיושב אין היתר להפסיק באמירת 'יהי רצון' ו'וידוי' כל עוד לא סיימו לתקוע תקיעות דמעומד, כי עדיין לא נגמרה המצוה.

ואמנם למעשה ישנם מנהגים שונים בקהילות ישראל בדבר אמירת 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות. וכפי שהבאנו לעיל, רבי עקיבא איגר הנהיג שלא לומר שום יהי רצון עד אחר שתקעו את כל הסדרים. וכן מובא בספר מעשה רב (סימן רו) בשם הגר"א שאין לומר ובכן יהיה רצון בין כל סדר וסדר, וכן מנהג חב"ד לא לומר 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות (הובא בשערי המועדים עמ' קצג). וכן נהגו הגאונים בעל החתם סופר, דרכי תשובה ומנחת אלעזר ממונקאטש (הובא בדרכי חיים ושלום, ראש השנה סע' תשכד). ובקיצור שלחן ערוך (סי' קכט סע' טו) כתב: "נוהגין העולם לומר בין הסדרים יהי רצון וכו', כמו שנדפס במחזורים. וצריכין להיזהר מאד שלא להוציא בפה שמות המלאכים הנזכרים שם. ובהרבה קהילות אין אומרים כלל את היהי רצון, **וכן נכון יותר**". ובשו"ת תשובות ונהגות (סימן שדמ) כתב: "שמעתי את מרן הגאון מבריסק הגרי"ז שהכריז לפני התקיעות שאין לומר יהי רצון כלל, והאומרים בסוף התקיעות יזהרו עכ"פ לשמוע התקיעה גדולה עד הסוף ממש, שאם לא כן לא יצאו.

אולם בקהילות רבות נהוג לומר 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות, וכן הביא המטה אפרים (סי' תקצ סע' לו) וז"ל: "אחר שתוקעין שלוש פעמים תשר"ת, נוהגים העולם לומר יהי רצון הכתוב במחזורים, וכן אחר תש"ת וכן אחר תר"ת. ואין להאריך יותר מן הנוסח שהוא שלא לעשות הפסקה יתירה בין הברכה לתקיעות". ובספר הליכות שלמה (ראש השנה, פרק ב, הערה 62) מביא שהגרש"ז אויערבך נהג כפסק המשנ"ב, והיה אומר 'יהי רצון' לאחר תקיעות דמיושב. ובפרט בין מקהלות החסידים נהוג לומר 'יהי רצון' ו'וידוי' בין כל סדר וסדר של התקיעות, על פי קבלת האריז"ל והשל"ה הקדוש. וצריך לברר את שורש טעמי המנהגים השונים.

ג.

והנה, כפי שהבאנו לעיל, הפסק בין הברכה לתקיעה **בענין התקיעה**, אינו מצריך ברכה נוספת. ולפי זה בשו"ת עולת שמואל (סימן פח) מעלה צד לומר ש"התחינות הללו נחשבין צורך התקיעה יען כי המה לעורר

התעוררות התשובה אשר ראוי לכל איש להתוודות בין התקיעות כמוש"כ המג"א סימן תקפ"ד סק"ב עיי"ש".

וסברא זו נתבארה בהרחבה בפירוש קצה המטה על המטה אפרים (סי' תקצ אות כח) שכתב: "העולם שאומרים את היהי רצון מראה דסומכים על דברי האליה רבה (סי' תקצב ס"ק ה) דמענין התפילה לא הוי הפסק, וכמו שכתב המג"א (סי' תקפג ס"ק ב) לענין אמירת תתחדש קודם אכילה, דמעגלי צדק והב"ח (סי' תרכה) סבירא להו דלא הוי הפסק משום דהוי צורך סעודה וכו', כל שכן בזה שמתפללים שיתקבלו לרצון וכמו שאמרו חז"ל בראש השנה, שהך תקיעות דמיושב המה כדי לערבב השטן וכמש"כ הט"ז (סי' תקצב ס"ק ב), אם כן צריך להתפלל עליהם שיהא לרצון לטובה לערבב את השטן. ובפרט שהאריז"ל והשל"ה הקדוש והאליה רבה כתבו דנכון להתוודות בלחש בין התקיעות בן סדר לסדר, ועל כרחק דפשיטא להו דהוידוי לא הוי הפסק יען דהוא שייכא לתקיעות, כי עיקר השופר בא לעורר בתשובה כמו שכתב מאור עינינו הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה הידוע (פ"ג ה"ד) על דרך עורו ישנים משנתכם, וזה מרומז בתרועה שהוא גנוחי גנח וילולי ליל על החטאים, וכמו שכתב בספר החינוך (מצוה תה) ושפיר שייכא הוידוי לתקיעת שופר, והוא הדין אמירת יהי רצון, על כן ודאי יש להם על מה שיסמוכו".

כעין זה כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סימן עה) שהביא את פסק השו"ע (סי' תלא סע' יא) לענין בדיקת חמץ: "טוב שלא לדבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה", ולמד מזה המנחת אלעזר: "ואם כן היינו דווקא בדברים אחרים שאינו מענין הבדיקה כלל או התקיעות, אבל ה'יהי רצון' והתפילות על התקיעות שיתקבלו שהם **מענין התקיעה**, בוודאי לא הוי הפסק. וכהאי שאמרו חז"ל בברכות (מ, א) דגם גביל לתורא [כאשר אדם שבירך המוציא וקודם שטעם מהפת ביקש שיגבלו את המורסן במים לצורך אכילת השוורים] לא הוי הפסק לענין הברכה (אף שאינו מאכילת האדם בעצמו) כיון דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו לאכול, על כן נקרא מענין האכילה. כל שכן בזה שמתפלל שיתקבלו לרצון, וכהאי שאמרו חז"ל שהך תקיעות דמיושב המה כדי לערבב את השטן, וכמו שכתב הט"ז בעצמו לענין תקיעות דמיושב (בסי' תקצב), אם כן צריך להתפלל עליהם שיהיו לרצון לטובה לערבב את השטן. ובפרט שהאריז"ל כתב להתוודות בשפתיו בלחש בין התקיעות. ובפרט כי לא גרע מהתפילות בעצמו, תפילת מוסף והפיוטים שאינם הפסק לענין זה, כנ"ל, שאף שכתב הט"ז שם שאין להפסיק מדינא עד אחר כל התקיעות דמעומד גם כן, מכל מקום גם הפיוטים דמוסף לא הוי הפסק, כל שכן ה'יהי רצון' דהתקיעות שהם גם כן כפיוט, ועוד הם מענין התקיעות בעצמם, וזה ברור מדינא".

אולם בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סימן לו) דחה הסבר זה, וכתב: "ואע"פ שמצות שופר יש בה טעם להתעורר בתשובה, כמ"ש היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. מכל מקום אין זה חשוב מן הענין, כדי להתיר להתוודות כמו גביל לתורי, שהרי אין טעם זה אלא רמז בעלמא, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ג מה' תשובה ה"ד) וז"ל: אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וכו', ע"ש. ואם כן אין לסמוך ע"ז לעשות מעשה להקל, במקום חשש ברכה לבטלה, על ידי ההפסק שעושה. וכל שכן שאפילו אם היה קצת מן הענין, לא הותר אלא **בדיעבד** כדין גביל לתורי... ותבט עיני בשו"ת עולת שמואל (סי' פח) והנה במחכ"ת ירד להציל ולא הציל, כי מש"כ

דהוי צורך תקיעה, כבר דחינו דבר זה לעיל בדברים נכוחים למבין, כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים".

כלומר, ההסבר שהותר לומר 'יהי רצון' ו'ידוי' בין התקיעות, משום שזהו "צורך התקיעות", נדחה משתי סיבות: ראשית, להסתמך על ה"רמז" שענין השופר הוא התעוררות לחזור בתשובה, אין בה די כדי להחשיב דיבורים מענין חזרה בתשובה, כדברים שהם "צורך התקיעות". שנית, ההיתר להפסיק בדברים שהם צורך התקיעות הם רק **בדיעבד**, וכדין "גביל לתורא" שהותר רק בדיעבד, אך מהיכן נוכל להתיר להפסיק בדיבור **לכתחילה**.

[עוד כתב המנחת אלעזר טעם אחר מדוע אין לומר 'יהי רצון' אחרי התקיעות, בגלל החשש שאינשי דלא מעלי שירבבו בין שמות המלאכים את שמו של אותו האיש: "שהנה שמענו אחרי שכתוב שם ביה"ר אחר תקיעת תשר"ת" וישוע שר הפנים ושר מט"ט", ובשום מקום לא נמצא שזהו שם שר הפנים רק מט"ט הוא שר הפנים ששמו כשם רבו אבל לא "ישוע", ובסידורים ישנים כסידור השל"ה דפוס אמסטרדם (וכן ראיתי העתק פנקס ישן כתב יד על קלף ישן מביהכ"נ) נמצא "ישעיהו" ביה"ר השני אבל לא "ישוע" שהוא נראה כמו שם שכינו המסיתים להידוע ר"ל". וכן הביא בספר מנהג ישראל תורה (הלכות ראש השנה אות ח) בשם החתם סופר שיש למנוע מלאמרם מהאי טעמא שיש בהם חשש תערובות השמות עיי"ש. אולם בשו"ת בית אבי (או"ח סימן כה) לימד זכות על הנוסח המודפס במחזורים: "מש"כ לפקפק על שם של השר הפנים ישוע שלא נמצא בשום מקום שם זה לשר הפנים ויש חשש שמיד זדים נתערב כאן שם טמא בקוה"ק, אכן חכם אחד הראה לי מש"כ בספר עטרת יהושע להגה"ק מדז'יקוב פרשת כי תצא שכתב דשבעים שמות יש לו לשר הפנים ואחד מהם הוא ישוע, וממילא נראה דאין כאן בית מיחוש לזה... אבל אי אפשר להטיל דופי על ספרים ישנים שכבר נדפסו ונאמרו מגדולי עולם ורבבות אלפי ישראל מדור דור אשר באו בסוד ה' ליראיו עכ"ל בענין זה". ובשו"ת שבט הלוי (חלק ה סימן סה אות ג) כתב: "לענין אמירת דברים אלו, ידענו שהצדיקים המדקדקים האמתיים לא אמרוהו כלל, ועכ"פ לא היה"ר המוזכר בהם שמות מלאכים, רק לעמוד בהכנעה אמיתית בקדושה וטהרה ובחרדה מאימת הדין"].

ד.

ונראה כי שורש הנדון האם ניתן להפסיק באמירת יהי רצון וידוי בין התקיעות, תלוי בהבנת טעם סדר התקיעות הנהוג כיום: תשר"ת, תש"ת, תר"ת. האם הדבר נובע בגלל ספק שאין אנו יודעים מהי התרועה האמיתית [שברים ותרועה ביחד או שברים בלבד או תרועה בלבד]. או שתקנת סדר התקיעות היתה - לקבץ בסדר אחד של תקיעות את כל סוגי התרועות שנהגו לתקוע בהם.

ומסוגיית הגמרא במסכת ראש השנה (לד, א) נראה כי סדר התקיעות נובע בגלל ספק מהי התרועה, כמאמר הגמרא: "אתקין ר' אבהו בקיסרי תשר"ת, **מספיקא ליה** אי גנוחי גנח או ילולי יליל". והקשתה הגמרא: "ודילמא ילולי הוא וקא מפסיק שברים בין תרועה ותקיעה", ותירצה: "דעביד תר"ת". ושוב הקשתה הגמרא: "ודילמא גנוחי הוא וקא מפסיקא תרועה בין שברים לתקיעה", ותירצה: "דהדר עביד תש"ת". ומשמע שכדי להתיר את הספק האם תרועה היא "גנוחי גנח" - שברים, או "ילולי יליל" - תרועה, קבעו חז"ל לתקוע את הסדר: תשר"ת, תש"ת, תר"ת.

וכתב הרמב"ם (הלכות שופר פ"ג ה"ב-ה"ג) שסדר התקיעות נובע **מספק** שנולד ברבות השנים מהי ה"תרועה" שיש לתקוע, וז"ל: "תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ולפי רוב הגלויות ואין אנו יודעים איך היא, אם היא היללה שמיללין הנשים ביניהם בעת שמיבבין, או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול או שניהם כאחד, האנחה והיללה שבאה אחריה לכך אנו עושים הכל... נמצא מנין התקיעות שלשים כדי להסתלק מן הספק".

אולם הרא"ש (שם פרק ד סימן י) והר"ן (שם דף י ע"א בדפי הרי"ף) כתבו בשם רבינו האי גאון שנשאל: "וכי עד שבא רבי אבהו לא היו ישראל יוצאים ידי תקיעת שופר". וענה רב האי גאון: "אל תחשבו בלבבכם כי בימי ר' אבהו נפל ספק בדבר זה, שהרי משניות קדומות הן, אחת אומרת תרועה ג' יבבות ואחת אומרת תרועה ג' שברים, והא אמרינן בהדיא אמר אביי בהא וודאי פליגי. וכך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל, מהן עושין תרועה יבבות קלות ומהן עושין תרועה יבבות כבדות שהן שברים, ואלו ואלו יוצאין ידי חובתם. כי שברים כבדים תרועה הם, ויבבות קלות תרועה הן, והיה הדבר נראה כחלוקה, אע"פ שאינה חלוקה. וקאמר אביי בהא פליגי, ולא פלוגתא היא ולא היו מטעים אלו את אלו, אלא מר כי אתריה קתניה ומר כי אתריה קתני, וחכמים של הללו מודים כי יבבות תרועה היא וחכמים של הללו כי שברים תרועה היא, וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושין מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואין אותו כחלוקה". וכדברי רב האי גאון מפורש ברבינו חננאל (ראש השנה לד, א) שכתב: נהגו לתקוע במלכויות תשר"ת ובזכרונות תר"ת ובשופרות תש"ת להודיע שהכל אחד", עכ"ל. כלומר, לדעתם, סדר התקיעות איננו נובע מתוך ספק, אלא כך היתה תקנת רבי אבהו, לקבץ בסדר אחד של תקיעות, את כל סוגי התרועות שנהגו לתקוע בהם, כדי שכל ישראל יהיו עושים מעשה אחד.

הבית יוסף (סימן תקצ) הביא את דברי רב האי גאון, וכתב: "אבל הרמב"ם משמע שאינו סובר כן, אלא ספק בעיקר הדין הוא שנסתפק לנו בתרועה היאך היא שכתב וז"ל תרועה האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים... משמע דספק גמור נסתפק לנו לענין הדין".

במחלוקת זו, תלה בשו"ת יביע אומר (בתוך דבריו המובאים לעיל **אות ג**) את השאלה האם מותר לומר 'יהי רצון' ו'וידוי' בראש השנה, וכתב: "ומעתה בשלמא לפי דעת רב האי גאון וסיעתו, שאף בתקיעות בתשר"ת יוצאים ידי חובה ואין התקיעות בתש"ת ותר"ת מעכבים מן התורה, יש לומר שמותר להפסיק ביניהם בדברי תפילות ותחנונים. אבל לדעת הרמב"ם וסיעתו שהוא ספק ממש, אסור להפסיק בין תשר"ת לתש"ת, **דדמי למפסיק בין ברכה למצוה, משום דשמא לא יצא ידי חובתו בתשר"ת**. והכי נמי בין תשר"ת לתש"ת אסור להפסיק בתפלות או בוידוי, לדעת הרמב"ם וסיעתו דכוותיהו נקטינן, והתקיעה האחרונה של תשר"ת האחרון לא חשיבא התחלה, דנימא דרשאי להפסיק בתפלות ובוידוי, כדקי"ל בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, דהא כיון שלא רצו חכמים שתעלה לו לתקיעה דתש"ת, ואיהו נמי לא סמיך אהך תקיעה לתש"ת, דהדר ותקע לתש"ת, וגלי אדעתיה דלא הויה תקיעה לשם מצוה. וקי"ל מצוות צריכות כוונה, משום הכי הוי **כדין בין ברכה לתקיעה שאסור להפסיק כלל**".

ואת מנהג האריז"ל להתוודות בין התקיעות (שער הכוונות דף צ' ע"א, הובא בכף החיים ס' תקפד ס"ק ו), ביאר הגר"ע יוסף: "נלע"ד ברור שהאריז"ל נמשך כדרכו בקדש, אחר דברי הזה"ק (פ' פינחס דף רלא ע"ב) דכולהו צריכי וכולם אמת [כלומר, שיש צורך בכל סוגי התרועות, ואין זה בגלל

ספק]. ולכן חשוב כהתחיל במצוה מיד עם תקיעה הראשונה, ומותר להפסיק כששוהה התוקע לפוש, ואין כאן חשש הפסק כלל לדברי הזה"ק, ומשום הכי עבד עובדא רבינו האר"י ז"ל להפסיק בוידוי, ונשען ע"ד הזה"ק. משא"כ לדעת הש"ס בבלי דידן דקאמר דהוי ספקא, ממילא אין להפסיק, וכמש"כ. ולפום מאי דכילי רבנן ומהם מרן בב"י (סי' כה) שכל מקום שהזוהר חולק על הש"ס, נקטינן כהש"ס, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' פו), וכ"כ המעדני יו"ט (פרק הרואה אות ע"ז) ועוד. אם כן אנן בדידן איבעי לן למיעבד כהש"ס, ובפרט במקום חשש ברכה לבטלה והפסק, ולכן שב ואל תעשה עדיף".

ומתוך כך קבע בשו"ת יביע אומר: "המורם מכל האמור, שאין להתוודות ביום ראש השנה כלל וכל שכן שלא יעורר עצמו לבכיה, אבל רשאי להתוודות בהרהור הלב ולחשוב בעזיבת החטא ולשוב בתשובה, ואם מאילו נתעורר בבכיה בתפילה שפיר דמי. ובאמצע התקיעות מותר להרהר דווקא בוידוי בין הסדרים אבל לא יאמר בפיו וידוי כלל בין התקיעות ואפילו בלחש, שיש בזה איסור מטעם הפסק בין הברכה למצוה, ואפילו בין סדר לסדר, וכן הנהיג רבינו הגאון רעק"א בקהלתו שלא לומר שום יהי רצון או וידוי בין סדר תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת, וכמו שכתב בספר פסקים ותקנות של ר' עקיבא איגר, עיי"ש".

והוא מבהיר את דבריו (שו"ת יביע אומר ח"ג סימן לב) "מכל מקום למודעי אני צריך כי לא עלתה על לבי למחות בחזקה בידי הנוהגים לומר וידוי בלחש כמנהג האריז"ל, כיון שיש להם אילן גדול לסמוך עליו. ועוד שיש להם קצת סמך גם מדברי רב האי גאון ודעימיה. אלא דאודועי מודעינן ליודעי ספר החרדים לדבר ה' שהיותר נכון לחדול ממנהג זה ולהשאר בשב ואל תעשה, שלא להכנס בחשש הפסק בין ברכה למצוה, שעל ידי זה יש חשש ברכה לבטלה ח"ו. והני מילי איבעי לן למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו. ודברי חכמים בנחת נשמעים, באמירה נעימה, כדרך תלמידי חכמים שבארץ ישראל המנעימין זה לזה בהלכה".

ה.

על דברי היביע אומר, רבו העוררים, שהצדיקו את המנהג לומר 'יהי רצון' ו'ידוי' בין התקיעות, וביארו מדוע אין בכך הפסק גם אליבא דשיטת הרמב"ם שאנו מסופקים מהי ה"תרועה" האמורה בתורה. ובראשם, הגרי"ש אלישיב, שתשובתו לגר"ע יוסף הודפסה בשו"ת יביע אומר (חלק ג סימן לב) ולאחר מכן בקובץ תשובות (ח"א סימן ס), ומשום מה נשמטו שם המשפטים הפותחים את התשובה, המופיעים ככתבם וכלשונם בשו"ת יביע אומר).

וכך כתב: "הגם שגם אנו לא נוהגים להפסיק בשום דבר בין הסדרים, מכל מקום נראה, שמאחר שהמג"א הביא את דברי השל"ה, ולא העיר על זה בכלל, וגם הגאון יעב"ץ בסידורו כתב כן, והובא בשעה"צ (סי' תקצב ס"ק טו) וסיים, וע"כ במקום שנוהגים כן אין למחות בידם, משמע דס"ל שאין סתירה מהגמרא דידן למנהג האר"י ז"ל, ומה שעשה כתורה וכמצוה, עשה גם לפי תורת הנגלה. כי הנה אף שמדברי הרמב"ם משמע דספק גמור הוא, ודלא כרב האי גאון, מכל מקום בקרית ספר (הלכות שופר פ"ג) כתב וז"ל: ובסימן תשר"ת היה נראה לאמר שיוצא בו ידי ספק מדאורייתא, דההפסקה נראה דהויא מדרבנן. אלא שאפשר שעל ההפסקה גם כן חיישינן מדאורייתא, ולא נפיק ידי חובה, דכתיב והעברת תעבירו כו', משמע בלא הפסק שום תקיעה אחרת בינתיים, והכא כיון שהפסיק וכו', ולא יצא י"ח מהתורה, והא דאמרי' שמע ט' תקיעות בט'

שעות ביום יצא, שאני הכא שהפסיק בתקיעה אחרת לשם מצוה כמ"ש הרמב"ן ז"ל ע"כ. נמצא שלפי הצד הראשון של הקרית ספר **כיון שתקע תשר"ת יצא ידי חובה מהתורה**, ולא הוי כסח בין ברכה למצוה, שהרי מהתורה יצא ידי חובה בתשר"ת".

עוד מביא הגרי"ש את מה שכתב הריטב"א בחידושיו בסוף ראש השנה: "הלכך כל שהתחיל לתקוע תקיעה אחת רשאי לשוח, ומיהו אם שח בין ברכה לתקיעה חוזר ומברך", והוכיח הגרי"ש מדבריו: "אלמא **דאם תקע אפילו קול אחד כבר התחיל במצוה מקרי**, ומשום שאחר תקנת רבי אבהו לתקוע את כולם הרי הוא מחוייב מצד תקנת חז"ל בכולן, ואין כאן הפסק בין ברכה למצוה, ולכן ההפסקה בוידוי בין סדר לסדר שהוא צורך תפילה, יש לומר דלכו"ע לא הוי הפסק".

כלומר, הגרי"ש מוכיח כי **כבר לאחר התקיעה הראשונה** נחשב שהתחיל את מצות התקיעה, ומעתה אין לדון את אמירת ה'יהי רצון' וה'וידוי' כהפסק בין ברכה למצוה, שאסור, אלא כהפסק לאחר שהתחיל בקיום המצוה, שאינו מעכב.

ולכן מכריע הרב אלישיב, שלא כדעת היביע אומר: "ומן המפורסמות הוא כי רבבות אלפי ישראל הנמנים על קהל החסידים נוהגים לומר היהי רצון הנדפס במחזורים בין כל סדר וסדר, וגם המשנה ברורה בשער הציון כתב שאין למחות בידם, וכבר הורה זקן זצ"ל, ולכן אף כי זה משום דשב ואל תעשה עדיף, וכל אלה המחזיקים במנהגי הגר"א נוהגים לא להפסיק בשום דבר בין הסדרים, וגם אני בתוכם, מכל מקום להנהיגם להפסיק ביהי רצון או בוידוים נראה שאין למחות לא ביד חזקה ולא בקול דממה דקה".

בדומה לדברי הגרי"ש אלישיב, כתב רבי יוחנן סופר, גאב"ד ערלוי (בקובץ "האהל" סימן יד) "טעם נכון ומרווח להתיר לומר היהי רצון בלי שום פקפוק, דכיון דאחר שבירך על כל הסדרים ותקע סדר תשר"ת לשם מצות תקיעת שופר, אפילו אי האמת דלא יצא יד"ח בתשר"ת, מכל מקום הוא עשה כמו שמחוייב על פי תקנת חכמים, והוי כמו שהתחיל בעשיית המצוה ושוב לא הוי אמירת היהי רצון הפסק".

סוף דבר, עלה בידינו טעם מנהג האומרים 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות, שכן מאחר והתחילו לתקוע בשופר, נחשב כאילו התחיל את קיום המצוה, ושוב אין הדיבור נחשב כהפסק בין הברכה למצוה, המחייב לחזור ולברך, אלא נחשב להפסק בין התקיעות מענייני התפילה, אשר כפי המובא לעיל [אות א] אינו מצריך לברך פעם נוספת.

אולם עדיין יש לתמוה על דברי הגרי"ש אלישיב והגר"י סופר, שכן גם לשיטתם ההיתר להפסיק בדיבור הוא **בדיעבד** ואין זה היתר לכתחילה, כפי שהבאנו לעיל [אות א] מדברי השו"ע והמג"א שההיתר להשיח בין ברכה לתקיעות לא נאמר **לכתחילה** אלא **בדיעבד**, ואילו כאן אנו מתירים את אמירת ה'יהי רצון' **לכתחילה**, וצ"ע.

1.

גם בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סימן מב אות ו) דחה את טענת היביע אומר שמאחר וסדר התקיעות נתקן בגלל הספק, אסור להפסיק בדיבור כדין הפסק בין הברכה למצות תקיעה. ולדעתו, למרות שסדר התקיעות נובע בגלל הספק מהי ה"תרועה" האמיתית, אך לאחר שתיקנו חז"ל לתקוע את כל התקיעות מספק, **נעשה כל**

סדר התקיעות מצוה מדרבנן, ואם כן, כבר לאחר הסדר הראשון של התקיעות נחשב שהתחיל במצוה, ושוב אין זה הפסק בין הברכה למצוה, אלא הפסק במצוה עצמה שאינו מעכב.

והוא מוכיח את דבריו מדברי רש"י (עירובין ג, א ד"ה והרי) שכתב: "והרי מעשר [בהמה] דהיכא דלא ידע הי עשירי גמור והי אחד עשר שנקרא עשירי דבעי תרוייהו תנופה וסמיכה מספק, אינו מברך על התנופה ועל הסמיכה, דלא להוי ברכה לבטלה". ולמדנו מדבריו שאם יש ספק על שתי בהמות מי מהן היא הבהמה העשירית המחוייבת במעשר, אי אפשר להניף ולברך מספק ברכה אחת על שניהן, כי יתכן והבהמה הראשונה שהניף לא היתה מעשר, ונמצא שהפסיק בין הברכה לתנופה. ומעתה יש לתמוה איך יכול לברך ברכה אחת על כל התקיעות, והרי מאחר ואנו מסופקים מהי ה"תרועה" האמיתית, יתכן והסדר הראשון של התקיעות אינו המצוה אלא רק הסדר השני, ונמצא שיש הפסק בין הברכה למצוה על ידי הסדר הראשון.

ועל כרחנו למדנו מכאן, מבאר הדבר יהושע: "דשאני הכא דכיון דתיקנו שצריך לתקוע כל הסדרים מספק שוב מצי לברך גם על הסדר הראשון, אפילו אם תאמר דקמי שמיא גליא שסדר האחרון היא המצוה, הואיל ומחמת תקנת ר' אבהו נעשו כולם מצוה מדרבנן נוסף על הספק". והיינו, שבתקנת חכמים לתקוע בשופר את כל סדר התקיעות בגלל הספק מהי ה"תרועה" האמיתית, **נעשה כל סדר התקיעות מצוה מדרבנן**, ויש בכח חכמים לתקן ברכה גם על הספק "וכמו דמברכינן ביו"ט שני אע"ג דהוי ספק, כיון דרבנן תיקנו לחוש לספק זה, כדאמרינן בשבת (כג, א) והא יו"ט שני דספק דבריהם ובעי ברכה".

ולפי זה מסיק הדבר יהושע לענין אמירת 'יהי רצון' ו'וידוי' בין התקיעות: "וממילא אתי נמי שפיר דלא חשיב סדר הראשון הפסק לגבי סדר השני הואיל וכבר תקנו גם את הסדר הראשון מספק, וספק דבריהם בעי ברכה וחלה הברכה על סדר הראשון כאילו היה ודאי מחוייב, דלא חשיב הפסק, הואיל ונעשו כל הסדרים כמצוה אחת וממילא אף אם הפסיק בדיבור אחר סדר הראשון לית לן בה, דהוי כאילו כבר התחיל בהמצוה בודאי".

אך דברים אלו מיישבים רק את הנוהגים כהכרעת המשנה ברורה, המתיר לומר 'יהי רצון' לאחר השלמת **סדר שלם של תקיעות**. אך כבר הבאנו לעיל [אות ב] את דברי המטה אפרים שנהגו העולם לומר 'יהי רצון' לאחר שתקעו שלוש פעמים תשר"ת כפי שכתוב במחזורים ולפני שתקעו "תש"ת ותר"ת, דהיינו **טרם** השלמת הסדר הראשון של התקיעות, וצ"ע.

ז.

על פי דבריו בביאור אמירת 'יהי רצון' בין התקיעות, יישב הגר"י סופר את הנהגת הגר"ח מבריסק (הובאה בספר מועדים וזמנים, סוכה סימן קיח) שהשתדל להשיג אתרוג ובו שתי מעלות: בלתי מורכב ונאה. וכאשר לא נזדמן לו לסוכות אתרוג שכזה, והיו לפני שני אתרוגים ובכל אחד מהם מעלה אחת: האחד ספק מורכב אך נאה, והשני ודאי בלתי מורכב אך אינו נאה. אז דקדק הגר"ח ליטול תיכף אחר הברכה את האתרוג הספק מורכב הנאה דווקא, ורק לאחר מכן נטל את האתרוג הודאי אינו מורכב.

וביאר המועדים וזמנים את הנהגת הגר"ח, שבנטילת האתרוג הנאה "אולי יקיים נמי מצות הידור. אבל אם יקח מקודם הודאי בלתי מורכב כבר יצא, ולא שייך שיקח עכשיו אתרוג אחר שנאה לקיים מצות הידור.

דלאחר קיום המצוה לא שייך שיקיים מצות הידור לבד. ושפיר לקח מקודם הנאה אף שהוא ספק מורכב שאולי אין יוצאין בו בכלל, מכל מקום רק בזה אולי יקיים נמי מצות הידור".

ועל כך כתב הגר"י סופר: "ומידי דברי בזה אזכיר מה שראיתי בספר מועדים וזמנים ליד"נ ה"ג מוהר"מ שטרנבוך שליט"א שהביא מנהגו של רבינו הגר"ח מבריסק זצ"ל שנהג ליטול תיכף אחרי הברכה על ד' מינים אתרוג היותר יפה וספק מורכב ואחר כך נטל אתרוג הודאי אינו מורכב, ותמה עליו, כיון דבברכת המצות הקפידה שיהיה הברכה סמוך ממש להמצוה ועל ידי נטילת האתרוג ספק מורכב מבטל סמיכת המצוה לברכה, זת"ד. ולענ"ד מנהגו של הגאון מבריסק זצ"ל מיוסד על הסברא הנ"ל, דכיון דמתחיל סמוך לברכה לעסוק בקיום המצוה, ואפילו לא יצא ידי חובתו, חשוב כמסמך קיום המצוה להברכה", והוא מוסיף: "דגם בתקיעת שופר משום הכי מקדימין תשר"ת שתקין רבי אבהו לפי שאנו חוששין שמא אינו כדברינו, ואחר כך מעלין בקודש וכו', הרי דלא הקפידו על סמיכת תר"ת לברכת תקיעת שופר. אם כן גם בנטילת האתרוג שפיר מצי להקדים נטילת האתרוג היותר יפה הגם שיש בו ספק מורכב, ובזה אכתי חשיב כאילו הסמך עשיית המצוה להברכה, כנלע"ד".

ח.

הפוסקים דנו האם אפשר לברך ברכת אשר יצר בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד.

וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן סו אות ה) וז"ל: "הנה עצם איסור שיחה מבואר בשו"ע סימן תקצ"ב ס"ג ומשמע בפשטות דווקא שיחה, לא אמירה דמצוה כאשר יצר. איברא בפני יהושע (ר"ה לד, ב) כתב דמלשון הרי"ף משמע דיש איסור הפסקה כמו באמצע קריאת ההלל ומגילה וכברכת קריאת שמע, דרק שואל מפני היראה ומפני הכבוד, ולפי זה פשיטא דגם אשר יצר אסור כמבואר בפוסקים אחרונים (באו"ח סימן סו) דיאמר אשר יצר אחר התפילה. אמנם בפני יהושע עצמו הרגיש דסתימת הפוסקים לא משמע כן". וסיים שם השבט הלוי: "ולדינא צ"ע לעת הפנאי".

ולמעשה פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן עט) שיכול לברך אשר יצר בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, וכתב: "דבריו"ף סוף ר"ה בשם ריש מתיבתא מחמיר מאד בענין השיחה אז, ורצה לדמות לשיחה בין תפילין של יד לתפילין של ראש. אבל בצדק חלקו ע"ז ברז"ה ובר"ן דאינו דומה כלל, כי הכא [בתקיעת שופר] הו"ל אמצע המצוה, כעין אמצע בדיקת חמץ כמש"כ הר"ן שם, ובפני יהושע (ר"ה לד, ב) הניח הדבר בצ"ע, אבל הודה דסתימת הפוסקים שלא להחמיר. ולמעשה פשוט דיותר לברך אשר יצר כמסקנת הר"ן". וכן פסקו להיתר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן מד) ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"א סימן מה).

אולם המהרש"ם (דעת תורה או"ח סימן תקצב) פסק להלכה את דברי הפני יהושע, שאין להפסיק אפילו בברכת אשר יצר בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד.

ונראה כי נדון זה תלוי בחילוקי המנהגים בענין אמירת 'יהי רצון' בין התקיעות. לדעת המנחת אלעזר שסיבת ההיתר היא בגלל שאמירת 'יהי רצון' וה'ידוי' הם צורך התקיעות, טעם זה לא שייך בברכת אשר יצר. אך אם נאמר שטעם ההיתר הוא, בגלל שנחשב שכבר התחיל בקיום המצוה, ואין זה נחשב להפסק בין הברכה למצוה, שפיר שייך טעם זה גם לענין ברכת אשר יצר, ויהיה רשאי לברך אשר יצר בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד.

ואילו לדעת האוסרים את אמירת ה'יהי רצון' וה'וידוי' מחשש הפסק בין הברכה לקיום המצוה, ובפרט לדעת הט"ז [המובא ב**אות ב**] שחשש זה קיים עד לסיום כל סדר תקיעות דמעומד, שהם עיקר המצוה, יש לאסור גם אמירת ברכת אשר יצר בין התקיעות מחשש זה.

ט.

בספר מנהגי המהרי"ל (הלכות שופר סימן יג) מובא: "אמר מהר"י סגל דלהכי מאריכין בתקיעה אחרונה, ונקראת **תקיעה גדולה**, למען ישמעו העם וידעו שסיימו הקולות, ויאמרו אשרי העם יודעי תרועה. והראיה בפסוק במשך היובל המה יעלו בהר (שמות יט, יג). נמצא שמשיכת הקול סימן סילוק השכינה ורשאין לעלות בהר, הכי נמי לא שנא".

ובשו"ע (או"ח סימן תקצו) נפסק: "אחר התפילה מריעין תרועה גדולה בלא תקיעה". וכתב המשנה ברורה (ס"ק א) בשם המטה אפרים: "כדי לערבב השטן שלא יקטרג עליהם אחר התפילה שהולכים ואוכלים ושותים ושמחים לומר שאינם יראים מאימת הדין. אבל אין אנו נוהגין כן רק **בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות**, כמו שנבאר לקמיה, המקריא אומר תקיעה גדולה, והתוקע מאריך בה יותר משאר תקיעות". ומבואר בדברי המטה אפרים והמשנ"ב, שתוקעים תקיעה גדולה רק בסוף סדר התקיעות דמעומד, לאחר השלמת כל המאה קולות.

אך בהרבה מקומות נהגו לתקוע תקיעה גדולה גם בסוף סדר תקיעות דמיושב, כפי שנדפס בסידורים ובמחזורים. ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סימן סה) כתב שהמקור למנהג זה הוא דברי המהרי"ל הנ"ל "שהוא רבן של כל בני אשכנז בפרט במנהגי התפילות והתקיעות והפיוטים בר"ה, מפיו אנו חיינ, והוא הביא עוד זה למנהג קבוע בימיו, ובודאי היה עוד לפניו מעולם". ומוסיף המנחת אלעזר: "וכן הביא הגאון מהר"י עמדין ז"ל בסידור שלו, על כן בודאי איכא משום אל תטוש תורת אמן, וחלילה לגרוע ולשנות".

והיה מקום לומר שדין זה האם לבעל מקריא מותר לומר "תקיעה גדולה" בתוך סדר התקיעות דמיושב, תלוי ועומד בחילוקי המנהגים בענין אמירת ה'יהי רצון' בין התקיעות. ולדעת האוסרים מחשש הפסק בדיבור בין הברכה לתקיעה, גם אמירת "תקיעה גדולה" יש בה משום הפסק כל עוד לא הסתיים סדר תקיעות דמעומד. ולדעת המתירים יש לומר שאין זה נחשב כהפסק, כי זה מענין התקיעות [לערבב השטן].

אולם מסתבר שלכו"ע יש להתיר אמירת "תקיעה גדולה" גם לאחר תקיעות דמיושב, שכן אמירה זו היא בודאי צורך התקיעה, וכמו שמבואר ברמ"א (סימן תקפה סע' ד) ש"נוהגין לקרות לפני התוקע סדר התקיעות מלה במלה כדי שלא יטעה", ולפי זה פשיטא שצריך להקריא לתוקע "תקיעה גדולה" כדי שלא יטעה, ואין לך צורך תקיעה גדול מזה.

י.

בדברי המשנה ברורה [הובאו לעיל **אות ב**] מבואר שגם לדעת האוסרים לומר ה'יהי רצון' מחשש הפסק, יכול **להרהר בלב** את הוידוי וה'יהי רצון', ובלבד שלא יוציא הגה בשפתיו.

והנה ידועה שיטת הגר"א (או"ח סימן מז ס"ק ב וס"ק ט) שיש חיוב ברכת התורה גם על הרהור בדברי תורה, ולכן אסור להרהר בדברי תורה טרם שבירך ברכת התורה. ועל פי זה פסק בשו"ת בנין עולם (סימן ו)

שאין להרהר בדברי תורה בשעה שממתין בתפילת שחרית ב"שירה חדשה" לקדיש ולקדושה [זהו המקום האחרון לפני תפילת שמונה עשרה שיכול לאומרם]. ואם כן לכאורה יש לאסור להרהר את ה'יהי רצון' בין התקיעות לפי שיטת הגר"א, שכן "הרהור נחשב כדיבור" ומהווה הפסק בין התקיעות בדיוק כמו אמירה בפה.

ובשו"ת הר צבי (ח"א סימן מב) דן בשאלה "בהא דקיימא לן שאסור להפסיק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אם מותר לעסוק בדברי תורה ולעסוק בתורה כשגמר תפלתו בלחש ומצוי שצריך להמתין זמן רב עד שיתחיל הש"ץ תפילתו". וכתב הגרצ"פ פרנק להוכיח שגם לדעת הגר"א מותר להרהר בלימוד התורה בין התקיעות, ומה שלדעת הגר"א מברך על הרהור בדברי תורה אינו בגלל ש"הרהור חשיב כדיבור", אלא מכיון שבדברי תורה גם הרהור נחשב למצוה, וכשם שיש מצוות התלויות במחשבה "דפשוט דאינו חשיב כדיבור אלא מצוותה בכך לקיימה במחשבה", וכמבואר גם בדברי הביאור הלכה (סימן מז ד"ה המהרהר). ולפי זה דוחה הגרצ"פ את דברי הבנין עולם שלדעת הגר"א אסור להרהר בדברי תורה כשהוא ממתין בשירה חדשה, ומתיר להרהר בדברי תורה כשממתין לש"ץ בתפילת מוסף של ראש השנה, משום שההרהור אינו נחשב כדיבור המפסיק בין התקיעות.

ומעתה מיושבת גם עצתו של המשנ"ב להרהר את ה'יהי רצון', ושפיר אין חשש הפסק **בהרהור** בין התקיעות.

אולם יש להעיר, שהגרצ"פ דן בשאלה האם מותר להפסיק בהרהור בדברי תורה בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, ומדוע לא דן האם מותר להפסיק בהרהור בדברי תורה בתוך סדר התקיעות דמיושב, וצ"ע.

יא.

כתב הרמ"א (או"ח סי' תקפג סע' א) "ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה, וכן נוהגין". ונחלקו הפוסקים אימתי אומרים את נוסח ה'יהי רצון' בעת אכילת הסימנים בראש השנה, כמבואר בדברי המג"א (שם ס"ק ב) וז"ל: "משמע שאוכל תחילה ואחר כך אומר שלא להפסיק, כמו שכתוב (סי' קסז סע' ו). ובמעגלי צדק כתב שאומר תחילה ואחר כך אוכל, וצריך לומר דס"ל דלא חשיב הפסק, וכיוצא בזה כתב הב"ח (סי' תרה) בשם התשב"ץ לומר זה חליפתי כו' בין ברכה לשחיטה, דזה מקרי צורך שחיטה. וכן בסוכה, מברכין בין ברכה להמוציא. ומכל מקום נראה לי דלכתחילה יש לאכול קודם האמירה דאין זה צורך כל כך. ועוד דגם לצורך אין להפסיק לכתחילה כמו שכתב בהלכות בציעת הפת (סי' קסז סע' ו בהג"ה)".

ובביאור הדברים, דהנה נפסק בהלכות בציעת הפת: "יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה, ואם שח צריך לחזור ולברך, אלא אם כן היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שברך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או ליפתן, תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה, וכיוצא באלו א"צ לברך". וכתב שם הרמ"א: "ומכל מקום לכתחילה לא יפסיק כלל". ומבואר שהפסקה בדיבור בין הברכה והאכילה מענין הדבר שמברכים עליו, מותרת. ובכלל זה, הפסקה בדיבור לצרכי הסעודה, ואפילו אמר שיביאו לפניו צלחת ושאר כלי הסעודה אין זה הפסק (פמ"ג

ס' קסז אשל אברהם ס"ק יז). ולפי זה נקט המעגלי צדק שאפשר לומר את ה'יהי רצון' שלפני אכילת הסימנים בר"ה **בין הברכה לאכילה**, ואין זה נחשב כהפסק, משום שזהו צורך האכילה. אך המג"א פליג עליו, וס"ל שאמירת ה'יהי רצון' אינה נחשבת כצורך כל כך, ולכן יש לחשוש שהיא מהווה הפסק בין הברכה והאכילה. ועוד טען המג"א, שבדברי הרמ"א בהלכות בציעת הפת מפורש שההיתר להפסיק בדיבור בין הברכה והאכילה מצרכי הסעודה נאמר רק **בדיעבד**, ואם כן לכתחילה אין להפסיק בדיבור בין הברכה והאכילה גם בעניינים שהם מצרכי הסעודה, ולכן יש לומר את ה'יהי רצון' רק לאחר האכילה, [ובביאור הגר"א (שם) כתב, שמקור דברי הרמ"א בגמרא (ברכות מ, א) "טול ברוך אין צריך לברך", משמע שהלכה זו היא בדיעבד ולא לכתחילה, ומשמע שאין חולק בדבר, וגם המחבר מודה בזה לרמ"א, וכן נקט השדי חמד (חלק ט' מערכת ר"ה סימן ב אות ד) בדעת המחבר].

ופסק המשנ"ב (שם ס"ק ד) כדברי המג"א ש"יאמר הבקשה אחר האכילה מפני שאסור להפסיק בין הברכה והאכילה". וכן דעת המטה אפרים (סימן תקפג) ש"אין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה באמירת יהי רצון, אלא תחילה יש לו לאכול הפרוסה ואחר כך יאמר יהי רצון". ובספר דרכי חיים ושלום (ראש השנה ס' תשז) הביא שמנהג בעל המנחת אלעזר ממונקאטש היה לאכול קודם אמירת ה'יהי רצון' כדי לא להפסיק בין הברכה לאכילה. וכן פסק בשו"ת יחווה דעת (ח"א סימן נא) שיברך ולאחר שיטעם מעט יאמר את ה'יהי רצון'.

ובערוך השלחן (ס' תקפג סע' ב) כתב: "פשוט הוא שטועם ואחר כך אומר יהי רצון ולא יפסיק בין הברכה והאכילה, או יאמר יהי רצון קודם הברכה". וכעצתו השניה של ערוך השלחן, נוהג הגר"מ שטרנבוך, כדבריו בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן רסו) שיש לומר את יהי רצון לפני הברכה, על פי דברי ספר עץ חיים שמנהג זה "נכון יותר". אולם בספר מקראי קודש (ימים נוראים סימן ז) הביא בשם האדר"ת שהטעם לאמירת ה'יהי רצון' בתפוח אחרי הברכה מבואר על פי דברי הגמרא (ברכות לא, א) שצריך לסדר שבחו ואחר כך יתפלל, ולכן קודם יברך ואחר כך יאמר ה'יהי רצון'. ומטעם זה, כשאומרים "לחיים" על שתיית יין או יי"ש, צריך לברך ולטעום ואחר כך לומר כן. וכן מבואר בשו"ת יחווה דעת (שם) שיש להקדים שבחו של הקב"ה, דהיינו הברכה, קודם לשאלת צרכי האדם, דהיינו אמירת ה'יהי רצון'.

אולם בספר שערי הלכה ומנהג (ראש השנה עמ' קצט) הביא שהאדמו"רים הרש"ב והרי"צ מליובאוויטש נהגו לומר את ה'יהי רצון' בין הברכה לאכילת התפוח בדבש. ואף שהאדמו"ר בעל התניא פסק בשו"ע הרב כדעת המג"א, ביאר האדמו"ר רמ"מ מליובאוויטש, שכנראה חזר בו ממה שפסק בשו"ע, כדמוכח ממנהג האדמו"רים. והטעם למנהגם "כי יש להקדים את יהי רצון לאכילה כדי שיהיה יהי רצון סמוך לאכילת הפרי, ותהיה הפתיחה דברכת בורא פרי העץ שייכת גם אליו... ובפרט לברכת התפוח מתוק המשמש סימן לבקשת היה"ר גופא, ויתווסף כוחו ותוקפו, דכיון שאין בידינו להוסיף ברכות שלא נזכרו בש"ס ובגאונים, עכ"פ הסמיכו היה"ר לברכה, שיהיה לו מעין תוקף ברכה. וכיון דאי אפשר בענין אחר הוי כדיעבד".

ובשדי חמד (שם) הביא מנהג אחר לצאת מכל הספקות: "ואני נוהג מזה זמן רב לברך על איזה פרי שאין אומרים עליו יהי רצון ולכוין על הפרי שנאמר עליו יהי רצון, ואוכל מעט מהפרי שבירכתי עליו, ואחר כך אומר יהי רצון ואוכל הפרי של יהי רצון".

נמצאו למדים ארבעה מנהגים מתי לומר ה'יהי רצון' בעת אכילת הסימנים בליל ראש השנה:

[א] יברך ויאכל מעט, ואחר כך יאמר יהי רצון, מחשש הפסק בין הברכה לאכילה.

[ב] יאמר יהי רצון ואחר כך יברך ויאכל, מחשש הפסק בין הברכה לאכילה.

[ג] יברך על פרי אחר ויכוין להוציא את הפרי שעליו אומר 'יהי רצון', יאכל מהפרי שבירך עליו, אומר את ה'יהי רצון' על הפרי שיש בו סימן ואחר כך אוכל מפרי זה.
 [ד] מברך ואומר יהי רצון ולאחר מכן אוכל, ואינו חושש להפסק, מכיון שאמירת ה'יהי רצון' היא צורך האכילה.

יב.

ומעתה יש להשוות את דברי הפוסקים בענין אמירת ה'יהי רצון' לפני אכילת הסימנים לדבריהם בענין אמירת ה'יהי רצון' לבין התקיעות.

מטה אפרים - הביא את מנהג העולם לומר יהי רצון לאחר שתוקעים שלש פעמים תשר"ת, ובפירוש קצה המטה ביאר שמנהג זה סמך על כך שהיה רצון הוא צורך התקיעות ולכן אין בו משום הפסק. אולם לענין אמירת יה"ר לפני אכילת הסימנים, כתב שאין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה באמירת יהי רצון.

משנה ברורה - כתב בשער הציון שלענין אמירת יה"ר בין התקיעות במקום שנהגו לאומרו אין למחות בידם, אך לענין אמירת יהי רצון לפני אכילת הסימנים אינו מתיר מחשש הפסק בין הברכה לאכילה.

מנחת אלעזר ממונקאטש - התיר לומר יהי רצון לפני התקיעות מצד ההפסק בין התקיעות לברכות, כיון שזהו צורך התקיעות [ואסר את עצם האמירה בגלל החשש לשינוי שמות המלאכים]. ואילו את היה"ר לפני אכילת הסימנים היה אומר רק לאחר שטעם מהאוכל כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה והאכילה.

מנהג אדמו"רי ליובאוויטש - שלא לומר את היה"ר לפני התקיעות מחשש הפסק בין הברכה לתקיעה, אך היו אומרים את היה"ר בין הברכה לאכילת הסימנים בליל ר"ה.

הגר"ע יוסף - אסר הן את אמירת היה"ר שבין התקיעות, והן את אמירת היה"ר שבין הברכה לאכילת הסימנים, מחשש להפסק בין הברכה לתקיעה ולאכילה.

ויש להבין מהו השורש לשוני בפסיקת ההלכה בין אמירת היה"ר בין התקיעות, לאמירת היה"ר בין אכילת הסימנים.

יג.

ונראה כי יש להבדיל בין הפסק **בברכות הנהנין** בין הברכה והאכילה, לבין הפסק **בברכת המצות** בין הברכה וקיום המצוה.

בטעם ברכת הנהנין מפורש בגמרא (ברכות לו, א) שהוא כדי להתיר את ההנאה, שהרי "כל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גזל לקב"ה". ומאחר וללא הברכה אין לאדם היתר לאכול, הרי שהברכה היא **צורך הסעודה**, ונמצא כי ההפסק בין הברכה לאכילה **מפריע לסעודה**, משום שהוא מונע ממנו את ההיתר לאכול מהמאכל. אולם בברכת המצות, פשוט וברור שמקיים את המצוה גם ללא הברכה, ואדם שתקע בשופר ללא ברכה ודאי קיים את המצוה. ולכן בברכת המצות ההפסק בין הברכה למצוה הוא **מפריע לברכה**, ולא לקיום המצוה.

לפנינו איפוא שני סוגי הפסק: בברכת המצות ההפסק **מפריע לברכה**, ובברכת הנהנין **למצוה** [לאכול בברכה]. ואם כן אין להשוות כלל וכלל בין ההפסק בתקיעות, שהוא הפסק **בברכת המצות**, לבין ההפסק באמירת היה"ר לפני אכילת הסימנים, שהוא הפסק **בברכת הנהנין**.

ומעתה נוכל להבין את דברי המטה אפרים והמשנ"ב, שאין להפסיק באמירת היה"ר לפני אכילת הסימנים, כי בברכת הנהנין, ההפסק מפריע **למצות האכילה**, ומאחר שבגלל ההפסק נחשב כאילו לא בירך ואינו יכול לאכול ללא ברכה, החמירו שלא לומר את היהי רצון. לעומת זאת, לענין ההפסק באמירת היה"ר בין התקיעות, שהוא הפסק בברכת המצוות, יש יותר מקום להתיר, מאחר וההפסק אינו מפריע לקיום המצוה, אלא לברכה, ואפשר לומר שהיהי רצון' הוא חלק מהברכה.

וביאר מנהג אדמו"רי לויבאוויטש נראה, כי רק לפני אכילת הסימנים, היהי רצון' הוא **חלק מהברכה**, וכפי שהבאנו לעיל את טעם מנהגם לומר 'יהי רצון' בין הברכה לאכילה בגלל ש"הסמיכו היה"ר לברכה **שיהיה לו מעין תוקף ברכה**". משא"כ בתקיעות, בודאי שאין היהי רצון' חלק מהברכה, אלא **תוספת**, ולכן יש לחשוש מלאומרו בגלל הפסק.

וידידי רבי חיים שמרלר כתב בספרו מועדי חיים (ראש השנה עמ' כא) כתב סברא נוספת מדוע אין באמירת היהי רצון' לפני אכילת הסימנים חשש הפסק, ותוכן דבריו על פי חילופי הגירסאות בגמרא (הוריות יב, א) האם נאמר שם "לעולם יהא רגיל **למחזי** בריש שתא קרא ורוביא", שאין צורך באכילת הסימנים בראש השנה, אלא בהבאתם לשולחן וההתבוננות בהם. או שהגירסא היא "יהא רגיל **למיכל**", ולפי גירסא זו הענין הוא **באכילתם**. ואם כן "לפי הגירסא **למיכל**", הרי שעיקר הענין הוא האכילה, וגם אם אומרים היה"ר הרי זה נגרר בתר העיקר שהוא אכילה, ובכח"ג הוי האמירה הפסק בין ברכת הפרי להאכילה. אבל להגירסא **למחזי**, דאז האכילה אינה עדיפא יותר מהאמירה ושניהם שוים לגבי ענין הסגולי, האמירה כמו האכילה, ואחד משלים את השני לגבי דבר זה והוי כצורך אכילת התפוח דאינו הפסק". וגם בדבריו מבואר שרק לענין אכילת הסימנים יש סברא לומר שאמירת היהי רצון' היא חלק בלתי נפרד מהאכילה, ולכן היא לא מהווה הפסק, משא"כ בשעת התקיעות אמירת היהי רצון' איננה חלק מהתקיעות ולכן היא מהווה הפסק.

* * *

נמצאנו למדים כי למרות שהיה מקום להשוות בין נדון ההפסק באמירת 'יהי רצון' בין התקיעות, ואמירת 'יהי רצון' לפני אכילת הסימנים, יש מקום גדול להבדיל בסברא בין הנדונים, ולפסוק בכל מקום כפי עניינו.